

บทที่ ๑

บทนำ

ในการทำงานของนักประวัติศาสตร์เพื่อที่จะได้ภาพความเป็นไปในอดีตนั้น สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการบอกถึงเรื่องราวต่างๆ นั้นก็คือหลักฐาน เพราะหลักฐานทางประวัติศาสตร์คือสิ่งที่มนุษย์ทำไว้ในอดีต มีคุณสมบัติสำคัญ คือสามารถบอกเรื่องราวของอดีตได้^๑ หลักฐานโดยทั่วไปที่นักประวัติศาสตร์ที่ศึกษาประวัติศาสตร์ในสมัยรัชกาลที่ ๑ นิยมใช้คือพระราชพงศาวดาร จดหมายเหตุชาวต่างชาติ เอกสารปกครอง บันทึกหนังสือส่วนตัว ฯลฯ อย่างไรก็ตามก็ยังมีหลักฐานอีกประเภทหนึ่งคืองานเขียนทางวรรณกรรม ซึ่งสามารถบอกเรื่องราวในอดีตได้เช่นกัน แต่ก็มีนักประวัติศาสตร์จำนวนไม่มากนักที่ให้ความสนใจหรือนำมาใช้เป็นข้อมูล ซึ่งอาจจะ เป็นเพราะความซับซ้อนของการใช้และการวิพากษ์หลักฐานดังกล่าว ซึ่งแม้ว่างานเขียนทางวรรณกรรมจะมีธรรมชาติต่างจากงานเขียนทางประวัติศาสตร์ทั้งทางด้านจินตนาการและการให้สีสันต่างๆ แต่งานวรรณกรรมก็ยังคงเป็นผลิตผลของคนในสังคม สามารถสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ เหตุการณ์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน ซึ่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประเภทอื่นๆ ถึงมีสะท้อนให้เห็นก็ยังมีขอบเขตจำกัด

^๑ นิธิ เอียวศรีวงศ์, อาคม พัดเยาะ, หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๒๔), หน้า ๒๐.

เมื่อเอ่ยถึงคำว่า "วรรณกรรม" ๒ ในที่นี้หมายถึงงานหนังสือหรืองานเขียนโดยทั่วไปทุกประเภทที่ไม่จำกัดใน เรื่องคุณค่าของงานเขียนและลักษณะของรูปแบบแต่ประการใด กล่าวคือ

๒ คำว่า "วรรณกรรม" ปรากฏเป็นครั้งแรกในพระราชบัญญัติคุ้มครองศิลปะและวรรณกรรม พ.ศ. ๒๔๑๕ และเมื่อย้อนกลับไปค้นความหมายที่ใกล้เคียงกับคำว่า "วรรณกรรม" ในงาน อักษรวิธานศรีย ของดร.แดนพิช แบริดเลย์ ซึ่งเป็นมิชชันนารีในสมัยรัชกาลที่ ๓ โดยการทราบความหมายดังกล่าวอาจนำไปสู่การมี "หน้าที่" ขึ้นต้นของวรรณกรรมนั้น เช่น พงสาวดารนิทาน หรือตำนาน เป็นต้น (แม้ว่างานของแบรด์เลย์จะไม่ใช่งานร่วมสมัยกับกับวรรณกรรมทั้ง ๓ เล่ม และเป็นงานรวบรวมความหมายของชาวต่างชาติ ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนของคำแปลอยู่บ้าง แต่ถึงกระนั้นก็ตามงานชิ้นนี้ก็สืบได้ว่าเป็นหลักฐานที่มีอยู่ใกล้เคียงกับงานทั้ง ๓ เรื่องมากกว่างานอื่น) พบว่ามีคำที่แสดงถึงงานหนังสือ ดังนี้

หนังสือ, คืออักษรที่เขียนเป็นตัว นั้น, เช่น หนังสือไทย หนังสือขอม หนังสืออังกฤษ (แดนพิช แบริดเลย์, หนังสืออักษรวิธานศรีย, (กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๑๔), พ.ศ. ๒๔๑๔, หน้า ๓๓๑.)

เรื่องหนังสือ, คือหนังสือเรื่องราวต่าง ๆ นั้น, หนังสือพงษาวดารต่าง ๆ เป็นต้น (เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘๔.)

เรื่อง, คือราวความ, เช่นนี้ความอันใดมีขึ้นตามมากแต่บ่อย, ว่าเรื่องนั้น (เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘๔.)

เรื่องเก่า, คือ เนื้อความโบราณมีแต่ก่อน, เช่น เรื่องพงษาวดาร เป็นต้นนั้น, ว่าเรื่องเก่า (เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘๔.)

เรื่องนิทาน, คือ เรื่องนิยายต่าง ๆ นั้น, เรื่องราวเก่า, มีเรื่องชาฎก เป็นต้นนั้น (เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘๔.)

เป็นได้ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง^๓ ราชาธิราช สามก๊กและไซฮั่น ซึ่งเป็นงานที่ผู้เขียนได้เลือกขึ้นมาศึกษา เพื่อนำสู่ความเข้าใจใน "โลกทัศน์ทางการเมืองของชนชั้นน่านในสมัยรัชกาลที่ ๑" จึงจัดเข้าลักษณะหนึ่งของงาน "วรรณกรรม" ส่วนงานชิ้นใดในจำนวนนี้จะเข้าข่ายงาน "วรรณคดี" ในความหมายที่เป็นหนังสือที่แต่งดีอันมีคุณภาพที่สูงกว่างานเขียนธรรมดา^๔ หรือไม่นั้นเป็นประเด็นที่อยู่นอกขอบข่ายการศึกษา

ถึงแม้งานวรรณกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ทั้งนี้รวมถึงราชาธิราช สามก๊กและไซฮั่น จะมีคุณค่าในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แต่วรรณกรรมทั้ง ๓ เรื่องดังกล่าวในการรับรู้ของคนในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นตามหลักฐานที่มีปรากฏอยู่ในงานแผนก ดังกรณีของราชาธิราช จะใช้คำว่า "เรื่อง" ระบุออกลักษณะของงาน เช่น ในงานแผนกของเรื่องราชาธิราชฉบับตัวเขียน ระบุว่า "...เรื่องราวราชาธิราช..."^๕ และงานชิ้นหลังลงมาเรียกราชาธิราชว่าเป็นเรื่องพงศาวดาร อาทิ ในงานของสมเด็จพระยาตรางราชานุภาพเรียกราชาธิราชว่า

^๓ โปรดดูรายละเอียดใน The Oxford English Dictionary, Second Edition Vol. VIII, (Oxford : Clarendon Press. , 1989), p. 1029. ศาสตราจารย์กฤษณา มัณฑิมมาศ, วรรณคดีไทย, ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, พ.ศ. ๒๕๑๑, หน้า ๔. และสิทธา พิณภูวคัลและนิตยา กาญจนวรรณ, ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรม, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดวงกมล, ๒๕๑๓), หน้า ๔.

^๔ โปรดดูรายละเอียดใน J.A. Cuddon, A Dictionary of Literary Terms and Literary Theory (Third Edition), (Great Britain, 1981), p.505-506. สิทธา พิณภูวคัล และนิตยา กาญจนวรรณ, ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย, หน้า ๖. และ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๑๔๔.

^๕ หอสมุดวชิรญาณ, พงศาวดารมอญเรื่องราชาธิราช เลขที่ ๔๘, เล่ม ๑.

มหาวิทยาลัยราชภัฏกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แสดงความหมายโดยนัยว่า เรื่องราชาธิราชจัดเข้าข่าย เรื่องประเภทพงศาวดาร นักวรรณกรรมศึกษาในชั้นหลังจึงเรียกงานราชาธิราชว่า "วรรณกรรม พงศาวดาร"^๖ ส่วนสามก๊กและไซ่ฮั่นนั้นแม้ว่าจะขาดบานแผนกให้ศึกษาตรวจสอบ แต่เมื่อ พิจารณาสารัตถะและการนำเสนอ อาจกล่าวได้ว่ามีรูปแบบและลีลาใกล้เคียงกับราชาธิราช เข้าลักษณะของงานประเภทพงศาวดารหรือวรรณกรรมพงศาวดาร^๗

การใช้วรรณกรรม เป็นหลักฐานสำหรับนักประวัติศาสตร์นั้น เพิ่งจะมีไม่นานนัก ในขณะที่ นักวิชาการในสาขาภาษาและวรรณคดีได้ทำการศึกษาวรรณกรรมในแง่มุมต่าง ๆ กันมานานแล้ว ในการศึกษาผู้เขียน เน้นความสำคัญของวรรณกรรมทั้ง ๓ เรื่องในฐานะที่เป็นหลักฐานที่สามารถ ให้ภาพความคิดและทัศนคติทางการเมืองของกลุ่มชนชั้นนำในสมัยรัชกาลที่ ๑ บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงประการหนึ่งที่ว่า "...วรรณกรรมใด ๆ ก็ตามไม่เคยเกิดขึ้นในความว่างเปล่า แต่เกิดขึ้น ท่ามกลางสภาวะแวดล้อมของสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง"^๘ ในแวดวงประวัติศาสตร์ที่ผ่านมามีเพียง นิธิ เอียวศรีวงศ์ ที่ใช้วรรณกรรม เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาพัฒนาการของ สังคมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงทางวรรณกรรมจากแนว เดิมมาเป็นวรรณกรรมที่มีลักษณะมนุษยนิยม สัจนิยม เหตุผลนิยมโดยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ นับจากปลายสมัยอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นบรรทัดฐานหลักทางสังคมและวัฒนธรรม^๙

^๖ นิยะดา เหล่าสุนทร, การฟื้นฟูอักษรศาสตร์ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๓๕), หน้า ๒๘๔.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๐.

^๘ นิธิ เอียวศรีวงศ์, ปากไก่และใบเรือ, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗๕.

^๙ โปรดดูรายละเอียดใน, เรื่องเดียวกัน.

กระนั้นก็ดีหลักฐานประเภทวรรณกรรมก็มีข้อจำกัดในการนำมาใช้ศึกษาประวัติศาสตร์ในงาน"ปากไก่และใบเรือ"ของนิธิ เขียวศรีวงศ์ ได้กล่าวถึงข้อจำกัดของหลักฐานวรรณกรรมไว้ว่า

...แม้วรรณกรรมจะมีคุณค่าต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ความคิดการใช้วรรณกรรม เป็นหลักฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่เหมือนกัน วรรณกรรมไทยนั้น เกือบจะหาที่บริสุทธิ์ตามรูป เดิมไม่ได้เอาเลย มีการตกแต่ง เสริมต่อโดยเสมียนผู้คัดลอก นักปราชญ์สมัยหลัง หรือตัดตอนเพราะขาดหาย ฯลฯ อีกมาก ... นอกจากปัญหาด้านตัวต้นฉบับแล้ว วรรณกรรมไทยซึ่งเป็นตัวเขียนลายลักษณ์อักษรยังเป็นสมบัติของชนชั้นนำ ... การใช้วรรณกรรมลายลักษณ์อักษรเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์จึงบังคับว่าต้องศึกษาประวัติศาสตร์ที่มีชนชั้นนำเป็นศูนย์กลางไปในตัว^{๑๐}

นอกจากข้อจำกัดของการใช้หลักฐานประเภทวรรณกรรมที่นิธิกล่าวไว้ ยังมีข้อจำกัดอื่น ๆ ซึ่งพอจะประมวลได้ดังนี้คือ เรื่องของเวลาในการแต่ง แปลหรือชำระวรรณกรรม เนื่องจากมีงานวรรณกรรมหลาย เรื่องที่ไม่สามารถกำหนดวันเวลาที่เขียนได้อย่างแน่นอน ซึ่งอาจจะ เป็นเพราะกวีสมัยก่อนไม่ได้ให้ความสำคัญกับการจดบันทึกใน เรื่องของวัน เวลา ดังกล่าว เราจึงไม่สามารถที่จะใช้ข้อมูลจากวรรณกรรมได้โดยตรง เพราะสำหรับประวัติศาสตร์แล้ว การทราบอายุของหลักฐานที่ต้องการใช้ เป็นสิ่งสำคัญมากในการประเมินหาคุณค่าทางด้านอื่น ๆ^{๑๑} (ถ้าไม่สามารถหาอายุที่แน่นอนได้ก็ต้องทราบอายุโดยคร่าว ๆ ของหลักฐานชิ้นนั้น) แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ในบางกรณีเราอาจใช้สารคดีที่มีปรากฏในวรรณกรรมมาศึกษาเทียบเคียงหลักฐานประเภทอื่น ๆ อาทิ งานภาพยี่ห้อโคลงนิราศธำรงโคก และภาพยี่ห้อโคลงนิราศธำรงทองแดง พระนิพนธ์ในเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์นั้นแม้พระองค์จะไม่

^{๑๐} นิธิ เขียวศรีวงศ์ , ปากไก่และใบเรือ , หน้า ๑ .

^{๑๑} นิธิ เขียวศรีวงศ์ และอาคม พัตริยะ, หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย, หน้า ๐- ๑.

ได้ระบุเวลาที่ทรงนิพนธ์ไว้^{๑๒} แต่ก็สามารถสันนิษฐานได้โดยการตรวจสอบกับหลักฐานประเภทอื่นๆ เช่น พงศาวดาร เริ่มจากชื่อของนิราศที่สัมพันธ์กับชื่อสถานที่ตลอดจน ผู้ทรงพระนิพนธ์ซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ และพระราชกรณียกิจสมัยเมื่อยังทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ ทำให้ได้ข้อยุติในขั้นต้นว่า งานทั้ง ๒ เล่มนี้ถูกผลิตขึ้นในราวปี พ.ศ. ๒๒๘๓ เป็นต้น

ปัญหาในเรื่องของผู้แต่ง เป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะในจารึกเดิมผู้แต่งในบางครั้งไม่ได้เอ่ยถึงนามของตนอย่างตรงไปตรงมา เช่นบอกเพียงแค่บรรดาศักดิ์หรือตำแหน่ง เท่านั้น ซึ่งอาจจะ เป็นเรื่องของจารึกการเขียนในสมัยก่อน โดยในสวนนี้ เป็นส่วนที่นักวรรณกรรมหลายท่านพยายามที่จะหาคำตอบ และมีพบว่าคำตอบที่ได้ เป็นเพียงข้อสันนิษฐานที่ไม่ใช่ข้อสรุป เช่นกัน ดังในกรณีของผู้แต่ง ลิลิตพระลอ งานของศรีปราชญ์ หรือแม้แต่บทพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศที่ว่า "ชาวสุตพุดจิบจิน เจ้ามีลิตที่มีศักดิ์ ทั้งวังเขาชงนิก แต่พี่รักเจ้าคนเดียว " ก็ยังคงมีข้อถกเถียงว่าเป็นบทพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ ๒ เป็นต้น^{๑๓} ทั้งนี้ยังไม่รวมปัญหาที่ว่าผู้ประพันธ์งานวรรณกรรมที่ตกทอดมาถึงปัจจุบันส่วนใหญ่จะเป็นชนชั้นน้าที่มีการศึกษา งานแทบทั้งหมดจึงสะท้อนให้เห็นภาพชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของชนชั้นน้าเป็นสำคัญ เรื่องราวของสามัญชนมักจะไม่ได้อุทนามาตีแผ่ หรือหากมีก็เป็นเพียงการมองผ่านจากสายตาของชนชั้นน้า

ในด้านเนื้อหาสาระก็เป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งที่ไม่ควรมองข้าม การที่เราไม่สามารถชี้ชัดลงไปได้ว่า วรรณกรรมที่ตกทอดมาถึงสมัยหลัง ๆ นั้น มีเล่มใดบ้างที่ปราศจากการปรุงแต่งของผู้ชำระในแต่ละยุคแต่ละสมัย และที่สำคัญคือการชำระวรรณกรรมในประเทศไทย

^{๑๒} โปรดดูใน เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ พระประวัติและบทร้อยกรอง, พิมพ์ในการพระราชทานเพลิงศพ พระยาเลขาภิธรรมวิทักษ์ ฯ ม.ว.ม.,ป.ช. (เยี่ยม เลขะวณิช) ๗ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๕, หน้า ๑๐๒ - ๑๐๓ และ ๑๔๓ - ๑๔๔.

^{๑๓} ม.ร.ว.ศีกฤทธิ ปราโมช, โครงการกระดูกในตู้, (กรุงเทพฯ : สยามรัฐ, ๒๕๓๔), หน้า ๑๖.

ส่วนใหญ่ยังไม่ได้มุ่งหมายถึงว่า ชำระ เพื่อสืบค้นถึงต้นตอของวรรณกรรมฉบับจริง หรือฉบับที่ถูก
ต้องตามต้นฉบับเดิม หากแต่ เป็นการชำระ เพื่อหา เนื้อความที่ไพเราะและสมบูรณ์ที่สุดซึ่งโดยนัยนี้ทำ
ให้มีการแก้ไขวรรณกรรมต้นฉบับ การชำระวรรณกรรมในลักษณะนี้ คล้ายคลึงกับการชำระ
พงศาวดารที่ทำให้ "อดีต" ยิ่งห่างไกลออกไปและคลุมเครือมากยิ่งขึ้น เพราะการชำระนั้นบางครั้ง
หมายถึงการตัดทอนข้อความ และบางครั้งก็หมายถึงการเพิ่มเติมเสริมความและบางครั้งการชำระ
ก็คือการตัดแปลงข้อความหรือ เนื้อหาที่ไม่พึงใจออกไป

ที่ผ่านมากลวิธีการวิเคราะห์วรรณกรรม เพื่อนำข้อมูลมาใช้ เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์
นั้นยังไม่มีการ เกณฑ์ตายตัว กลวิธีและขั้นตอนจึงขึ้นอยู่กับนักประวัติศาสตร์แต่ละคน โดยส่วนใหญ่
พบว่า การวิเคราะห์มุ่งที่จะ เลือกวรรณกรรมที่สามารถใช้ เป็นข้อมูลในการสนับสนุนสมมติฐาน
ของตน แม้ว่าจะไม่มีทฤษฎีหรือกฎ เกณฑ์ตายตัวสำหรับกลวิธีวิเคราะห์ แต่ก็ยังคงมีขั้นตอนพื้นฐานที่
ใช้ เป็นแนวทางรวมอาทิ การวิพากษ์หลักฐานซึ่งจะต้องทำการวิพากษ์ทั้งภายนอกและภายใน ใน
การวิพากษ์หลักฐานภายนอกนั้นจะต้องคำนึงถึงอายุ (อย่างน้อยก็โดยประมาณ) ว่าวรรณกรรมนั้น
ถูกเขียนขึ้นเมื่อใด สภาพแวดล้อมหรือบริบทด้านต่างๆ ที่วรรณกรรมนั้นถูกสร้างขึ้น ใครเป็น
ผู้เขียนวรรณกรรมและผู้เขียนนั้นมีภูมิหลัง เช่นไร อยู่ในสถานภาพ เช่นไรในสังคมสมัยนั้น รวมทั้งผู้
เขียนมีความสัมพันธ์กับคนกลุ่มใดและวรรณกรรมนั้นมีสภาพ เดิม เช่นไรในกรณีที่มีการคัดลอกหรือชำระ^{๑๔}

และในส่วนของการวิพากษ์หลักฐานภายในนั้นก็คือ การประเมินคุณค่าทางประวัติศาสตร์
ของข้อสัน เเทศในหลักฐาน ว่าข้อสัน เเทศต่าง ๆ นั้นน่าเชื่อถือหรือไม่อย่างไร โดยผ่านขั้นตอน
ของการตีความทั้งความหมายตามตัวอักษรและความหมายแฝง หรือความหมายระหว่างบรรทัด^{๑๕}

นอกจากนั้น ในส่วนรายละเอียดของลักษณะทางวรรณกรรมก็เป็นสิ่งที่ควรพิจารณา
เป็นต้นว่า บานแผนก โดยทั่วไปบานแผนกของวรรณกรรมมักจะทำให้ข้อมูล รายละเอียดความเป็น

^{๑๔} โปรดดูรายละเอียดในนิธิ เอียวศรีวงศ์ และ อาคม พัดยะ, หลักฐานประวัติศาสตร์
ในประเทศไทย, หน้า ๙๐-๑๒๐.

^{๑๕} โปรดดูรายละเอียดใน เรื่องเดียวกัน, บทที่ ๔-๖.

มา วัตถุประสงค์ในการแต่ง ชื่อผู้แต่ง ตลอดจนวันเวลาที่วรรณกรรมนั้น ๆ ถูกผลิตขึ้น เช่น บานแผนกเดิมของไตรภูมิพระร่วง^{๑๖} แต่ถึงกระนั้น ก็ต้องตรวจสอบบานแผนกกับตัวเนื้อเรื่องว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่ เพราะในบางกรณี วัตถุประสงค์ที่บอกไว้ในบานแผนก เมื่อเทียบกับเนื้อเรื่องแล้ว อาจจะไม่ใช้วัตถุประสงค์ทั้งหมดที่ผู้แต่งต้องการจะบอกหรือมี เช่นนั้นก็อาจเป็นไปได้เช่นกันที่ผู้แต่งจงใจที่จะซ่อน เเร็นวัตถุประสงค์ เพื่อประโยชน์บางประการ

ลักษณะคำประพันธ์ก็เป็นสิ่งที่จะต้องคำนึงถึง เช่นกัน พบว่าลักษณะคำประพันธ์มักจะขึ้นอยู่กับความนิยมของแต่ละยุคแต่ละสมัย เช่น วรรณกรรมสุโขทัยเป็นวรรณกรรมร้อยแก้วซึ่งมีประโยคที่ไม่ซับซ้อน วรรณกรรมอยุธยาตอนต้นนิยมแต่งด้วยร้อย และโคลง วรรณกรรมสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนิยมโคลง ๔ สุภาพ และวรรณกรรมปลายอยุธยาเริ่มนิยมกลอนสุภาพ เป็นต้น มีข้อน่าสังเกตประการหนึ่งคือ พบว่าลักษณะคำประพันธ์นั้นยังมีความสำคัญกับ เนื้อหาของวรรณกรรมโดยความสัมพันธ์ดังกล่าวน่าจะโยงใยไปถึงหน้าที่ของวรรณกรรมนั้น ๆ อีกด้วย เช่น การใช้ร้อยและโคลง ๔ ในลิลิตโองการแช่งน้ำ ลักษณะงานวรรณกรรมประเภทนี้จะทำให้งานวรรณกรรมดูขลัง และมีความศักดิ์สิทธิ์ซึ่งลักษณะดังกล่าวก็สัมพันธ์กับหน้าที่ของลิลิตโองการแช่งน้ำ เพราะลิลิตโองการแช่งน้ำเป็นวรรณกรรมที่มีหน้าที่ในงานพระราชพิธี ซึ่งต้องการให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์และพลังของสถาบันกษัตริย์ เป็นต้น นอกจากนี้ พบว่าลักษณะคำประพันธ์ยังมีปฏิสัมพันธ์กับบริบทต่าง ๆ ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม นิธิได้พูดถึงปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว โดยเริ่มจากเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง และส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม ค่านิยมและรสนิยม ตลอดจนโลกทัศน์ต่างๆ ของคนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นให้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยอยุธยา วรรณกรรมซึ่งจัดเป็นวัฒนธรรมประเภทหนึ่งก็ได้รับผลกระทบไปด้วย^{๑๗}

^{๑๖} โปรตศุรายละเอียดยใน พระยาพิชัย, ไตรภูมิพระร่วง, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร, ๒๕๑๓), หน้า ๙-๑๑.

^{๑๗} โปรตศุรายละเอียดยใน นิธิ เอียวศรีวงศ์, ปากไก่และใบเรือ.

นอกจากนั้นการที่วรรณกรรมถูกเขียนขึ้นมากกว่า ๑ ครั้ง ก็เป็นความจำเป็นที่จะต้องย้อนกลับไปพิจารณาความเหมือนความต่างของวรรณกรรมดังกล่าว เพราะวรรณกรรมที่ถูกเขียนต่างสมัยกัน ความเหมือนและความต่างจะ เป็นสิ่งสำคัญในการสะท้อนความคิดของยุคสมัยของผู้แต่งได้

สำหรับคำว่า "โลกทัศน์" นั้นหมายถึงทัศนคติที่มนุษย์มีต่อสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ด้วย ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน มนุษย์กับปรากฏการณ์ธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดโลกทัศน์ของบุคคลนั้น น่าที่จะมาจากกระบวนการเรียนรู้ประสบการณ์ การบอกเล่า รวมถึงบริบทต่างๆ ที่แวดล้อมบุคคลนั้น ๆ ส่วนคำว่า "การเมือง" นั้นหมายถึง เรื่องเชิงอำนาจและการจัดสรรผลประโยชน์ที่มีลักษณะสำคัญคือ มีการเปลี่ยนแปลงและการคงรักษาไว้ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงนั้น เหตุผลก็เพื่อที่จะนำไปสู่สภาพที่ดีกว่า และการคงรักษาไว้ ก็เพื่อที่จะรักษาในสิ่งที่เห็นว่าเป็นดีอยู่แล้วให้คงอยู่ต่อไป ดังนั้น โลกทัศน์ทางการเมืองก็น่าที่จะหมายถึง ผลิตรวมของความคิดของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสวนที่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องทางการเมือง คือความสัมพันธ์เชิงอำนาจและผลประโยชน์ ในงานโลกทัศน์ทางการเมืองของสุนทรภู่ สมบัติ จันทรวงศ์ ได้ให้คำอธิบายถึงการศึกษาโลกทัศน์ทางการเมืองไว้ว่าคือ

...ความพยายามที่จะศึกษาโดย เฉพาะ เจาะจงถึงความรู้ความ เข้าใจ ที่บุคคลมีต่อจักรวาลในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทภาระหน้าที่ของสมาชิกของสังคม ตลอดถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องด้วยอำนาจหน้าที่ การปกครอง หรือกล่าวให้ง่าย เข้าก็ว่า การศึกษาโลกทัศน์ทางการเมืองนั้นมุ่งเน้นเฉพาะ ผลรวมของความคิดของบุคคลในสวนที่ เกี่ยวด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์ เป็นสำคัญ^{๑๘}

^{๑๘} สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช, ความคิดทางการเมืองและสังคมไทย, เอกสารการวิจัยหมายเลข ๖ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๒๓), หน้า ๒๑๓.

การใช้วรรณกรรม เพื่อศึกษาโลกทัศน์ทางการเมืองของชนชั้นนำในสมัยรัชกาลที่ ๑ นั้น หมายความว่าผู้เขียนละเลยความสำคัญของหลักฐานอื่นๆ หากแต่เป็นเพราะมีผู้เคยศึกษาภาพ ความคิดของชนชั้นนำในสมัยรัชกาลที่ ๑ โดยใช้หลักฐานประเภทอื่น ๆ ทำให้เราเห็นภาพบูรณา การในด้านต่างๆ ทั้งทางด้านศาสนจักร เช่น การทำสังคายนาพระไตรปิฎกและการออกกฎพระสงฆ์ และด้านราชอาณาจักร เช่น การชำระกฎหมายตราสามดวง การสร้างปราสาทราชวัง พระ ราชพิธีต่างๆ ที่เกี่ยวกับความมั่นคงของสถาบันกษัตริย์ และการชำระพระราชพงศาวดาร กิจกรรม เหล่านี้ถูกสร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูทางด้านจิตใจของไพร่พล เมือง ตลอดจนพระบรม วงศานุวงศ์และขุนนาง รวมทั้งเพื่อสร้างความชอบธรรมและความมั่นคงให้กับกลุ่มชนชั้นนำกลุ่ม ใหญ่ที่กำลังก้าวขึ้นมาอำนาจแทนกลุ่มเดิม จะเห็นได้ว่าในกิจกรรมต่าง ๆ ของชนชั้นนำในสมัยรัชกาล ที่ ๑ ไม่ได้มีเฉพาะแต่การแสดงออกซึ่งอำนาจโดยการบังคับเพือให้บรรลู่วัตถุประสงค์ ดังในกรณี ของการชำระกฎหมายตราสามดวง เท่านั้นหากยังมีกิจกรรมบางอย่างทำขึ้นเพื่อเสริมอำนาจให้มี แต่มิได้ใช้วิธีการบังคับ หากแต่ใช้การกล่อมเกล่า เช่นการชำระพระราชพงศาวดาร เป็นต้น ใน กิจกรรมการฟื้นฟู การชำระวรรณกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นวรรณกรรมที่เคยมีมาแล้ว และวรรณกรรม ใหม่งานวรรณกรรมเรื่องสำคัญ ๆ ในสมัยรัชกาลที่ ๑ นั้น มิได้เป็นแค่เพียงการฟื้นฟูตามจารีต ที่เคยมีมาเท่านั้น แต่ยังเป็นสื่อในการกล่อมเกล่าทางการเมือง และเพื่อสร้างความชอบธรรมให้ กับกลุ่มชนชั้นนำใหม่ทั้งนี้รวมถึงงานแปล "วรรณกรรมพงศาวดาร" เพราะ

...วรรณกรรมชิ้นสำคัญ ๆ ดังกล่าว แม้ว่าจะเป็นเรื่องของต่าง ประเทศ แต่ก็เป็นเรื่องความสำเร็จของอาณาจักรใหม่ ที่มีรูปแบบ ของการเป็นผู้ปกครองที่มิใช่แบบเดิม หรือเป็นเพียง "สมมุติเทพ" เพียงอย่างเดียวแนวคิดนี้สอดคล้องกับการชำระพระราชพงศาวดาร ในสมัยนั้น ที่ปฏิเสธ"ลัทธิ" โดยกำเนิดในหมูชนชั้นปกครอง^{๑๔}

^{๑๔} สมบัติ จันทร์วงศ์, สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน) : ความหมายทาง การเมือง, หน้า ๑๓(เอกสารยึดสำเนา).

การช่างลทธิธรรมจากการสืบสายโลหิตเพียงอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพออีกต่อไป ผู้ที่จะ เป็นผู้ นำ ได้ นั้นจะต้องพิสูจน์ตัวเองให้ได้ว่าจะสามารถประกอบภารกิจตามแนวพุทธศาสนาทั้งทางโลกและทางธรรมจึงจะ เป็นที่ยอมรับ^{๒๐}

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า หลักฐานประเภทวรรณกรรมนั้นไม่ค่อยจะได้รับการกล่าวถึงเท่าไรนักสำหรับนักประวัติศาสตร์ ซึ่งก็คงจะเป็นเพราะข้อจำกัดต่าง ๆ ของตัววรรณกรรมเอง หากเมื่อผู้เขียนได้ค้นคว้าแล้วในระดับหนึ่ง พบว่าวรรณกรรมในสมัยรัชกาลที่ ๑ โดยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จำกัดเพียงวรรณกรรม "แปล" เรื่องราชาธิราช สามก๊ก และ ไชยขันธ์ จึงสามารถที่จะอธิบายภาพโลกทัศน์ทางการเมืองของชนชั้นน่านในสมัยดังกล่าวได้ แต่ถึงกระนั้นก็ตามผู้เขียนก็ยังตระหนักถึงความสำคัญของหลักฐานประเภทอื่น ๆ ดังนั้นจึงใช้วิธีวิเคราะห์ด้วยบทของวรรณกรรมโดยคำนึงถึงบริบทต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นภูมิหลังของผู้แต่ง ความสัมพันธ์ของผู้แต่ง กลุ่มชนชั้นนำ บริบททางเศรษฐกิจ บริบททางสังคม หรือบริบททางการเมือง เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วย่อมแสดงว่า วรรณกรรมไม่ได้ เป็นเพียงแคความงามทางด้านภาษาแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่มีมิติทางการเมือง คือ ความพยายามที่จะกล่อมเกลางานทางการเมืองแทรกอยู่ด้วย

ข้อจำกัดต่าง ๆ เมื่อใช้ เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ซึ่งให้เห็นว่างานที่เลือกมาถึงระดับหนึ่ง เป็นอิสระจากข้อจำกัดหลายข้อจำกัด ไม่ว่าจะเป็น เรื่องของผู้แปลหรือกำหนดเวลาที่แปลงาน หากจะมีข้อจำกัดอยู่บ้างคือ การที่ผู้เขียนไม่สามารถอ่านต้นฉบับตัวเขียนเรื่องสามก๊กและไชยขันธ์ได้ เนื่องจากระเบียบในการบริการเอกสารต้นฉบับนั้นได้กำหนดไว้ว่าจะบริการต้นฉบับตัวเขียน เฉพาะต้นฉบับที่ยังไม่ได้รับการตีพิมพ์ เผยแพร่เท่านั้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์ต้นฉบับตัวเขียนไว้สำหรับอนุชนในรุ่นหลัง ^{๒๑}

^{๒๐} นิธิ เอียวศรีวงศ์, ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ในพระราชพงศาวดารอยุธยา, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๐๓), หน้า ๖๔.

^{๒๑} เจ้าหน้าที่ของหอสมุดได้กรุณาตรวจสอบความจากเรื่องสามก๊ก และไชยขันธ์ระหว่างต้นฉบับตัวเขียนกับฉบับพิมพ์ซึ่งพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน ดังนั้นในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ผู้เขียนจึงใช้ สามก๊กและไชยขันธ์ฉบับพิมพ์ในการวิเคราะห์ด้วย

สำหรับวิธีการวิจัยนั้น ผู้เขียนใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Textual Analysis) ของวรรณกรรมที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยจะถือว่าวรรณกรรมเหล่านั้นเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ดังกล่าวจะกระทำควบคู่กันไปกับวิธีการวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Method) โดยในการวิเคราะห์จะกำหนดค่าให้หน่วยของการวิเคราะห์ (unit of analysis) อยู่ที่เนื้อเรื่องข้อความ และคำ โดยผู้เขียนมีสมมติฐานในเบื้องต้นว่างานวรรณกรรมเรื่องราชาธิราชสามก๊กและไชยขันธ์ เป็นผลงานทางวรรณกรรมในแนวใหม่ที่ผิดแผกไปจากวรรณกรรมที่มีมาก่อนหน้านี้ ทั้งในด้านรูปแบบคำประพันธ์และสำนวน ในด้านสำนวนนั้นงานวรรณกรรมทั้ง ๓ เรื่อง ไม่เพียงเป็นงานวรรณกรรมที่มุ่งสื่อความหมายทางสุนทรียศาสตร์โดยเฉพาะ แต่ยังเป็นเสมือนสื่อกลางในการส่งผ่านความคิดทางการเมืองและกระบวนการกล่อมเกลாதองสังคม อีกทั้งยังเป็นหลักฐานสำคัญที่สะท้อนโลกทัศน์ทางการเมืองของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลผู้สร้างสรรค์งาน จึงสามารถใช้เป็นหลักฐานในการศึกษาโลกทัศน์ทางการเมืองของชนชั้นนำในช่วงที่งานวรรณกรรมได้ถูกสร้างขึ้น

งานวรรณกรรมเรื่องราชาธิราช และสามก๊กที่ผ่านมา พบว่ามีผู้เคยทำการศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ (มีเพียงไชยขันธ์ เล่มเดียวที่ยังไม่มีผู้เคยศึกษา หากแต่ปรากฏในลักษณะของการกล่าวพาดพิงหรืออ้างอิงถึงเท่านั้น) การศึกษาจะเน้นไปในเรื่องของภูมิหลังของต้นฉบับ ความคิดทางปรัชญาเทียบเคียงระหว่างต้นฉบับจีนกับไทย และความแตกต่างด้านภาษา แต่ยังไม่มีการศึกษาวรรณกรรมทั้ง ๓ เรื่องในด้านที่จะสะท้อนภาพโลกทัศน์ทางการเมืองของชนชั้นนำ

ราชาธิราช

มีงานวิจัยที่ศึกษาโดยตรงเพียง ๑ เล่ม คือ "การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)" ของ บุษบา ตระกูลสังจาว^{๒๒} โดยวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มุ่งที่จะศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องราชาธิราช ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในลักษณะของการเปรียบเทียบฉบับตัวเขียนกับฉบับตัวพิมพ์ในด้านความเป็นมา ลักษณะของเรื่อง และกลวิธีการแปรเปลี่ยนลักษณะของเรื่องจากฉบับตัวเขียนสู่ฉบับพิมพ์ และรวมถึงการประเมินคุณค่าของงานทั้ง ๒ ฉบับด้วย

^{๒๒} บุษบา ตระกูลสังจาว, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องราชาธิราช ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน)", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘).

นอกจากวิทยานิพนธ์ดังกล่าว ยังมีงานเขียนที่เสนอราชาธิราชในแง่มุมต่างๆ ทั้งทางด้านภาษาประวัติศาสตร์วรรณกรรม และประวัติศาสตร์ เช่น

วิทยานิพนธ์ เรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างมอญ - พม่า และสุโขทัย" ของ พรพรรณ เลาศรีนาถ ^{๒๓} ที่ใช้ราชาธิราชในการอธิบายภาพความสัมพันธ์ระหว่างมอญ พม่า และสุโขทัย งาน "ปากไถ่และใบเรือ" ของนิธิ เอียวศรีวงศ์^{๒๔} ที่เสนอว่า งานราชาธิราช สามก๊ก และไซฮั่น เป็นงานประเภทเดียวกัน ซึ่งจัดเป็นรูปแบบใหม่ของวรรณกรรมที่มีความโดดเด่นจากวรรณกรรมก่อนหน้านั้น และวรรณกรรมภาษาความเรียงในสมัยเดียวกัน

งาน "วิเคราะห์วรรณคดีไทย" ของ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ^{๒๕} ที่เชื่อว่า ราชาธิราช เป็นวรรณคดีมากกว่าบันทึกทางประวัติศาสตร์

สามก๊ก

งาน "ตำนานสามก๊ก" ของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ^{๒๖} ถูกจัดว่าเป็นงานชิ้นแรกที่ย้ายมาสืบสาวถึงประวัติความเป็นมาของเรื่องสามก๊กตั้งแต่ก่อนการแปล ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ตลอดจนการที่ทรงวิเคราะห์สามก๊กฉบับของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เพื่อสืบหาผู้

^{๒๓} พรพรรณ เลาศรีนาถ, "ความสัมพันธ์ระหว่างมอญ-พม่า และสุโขทัย," (วิทยานิพนธ์ปริณญาโทบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๙).

^{๒๔} นิธิ เอียวศรีวงศ์, ปากไถ่และใบเรือ.

^{๒๕} ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, วิเคราะห์วรรณคดีไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๒).

^{๒๖} สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, "ตำนานสามก๊ก" ใน สามก๊ก ฉบับราชบัณฑิตยสภาชำระ (กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, ๒๕๑๓).

แต่งและการชำระในสมัยต่อมา

งานวิทยานิพนธ์ เรื่อง "สามก๊ก : การศึกษาเปรียบเทียบ" ของประคิม มโนมัยวิบูลย์^{๒๖} แสดงให้เห็นความแตกต่างด้านการใช้คำและสำนวนภาษาในสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) กับต้นฉบับภาษาจีน (เฉพาะตอนโจโฉแตกทัพเรือ) เพื่อแสดงให้เห็นถึงความดีเด่นของถ้อยคำและสำนวนภาษาของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

งานวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบความ เปรียบในสามก๊กฉบับจีนกับฉบับไทย" ของจินตนา ธนวานิวัฒน์^{๒๗} ในงานชิ้นนี้ เป็นการศึกษาเปรียบเทียบความ เปรียบในสามก๊กต้นฉบับ ภาษาจีน กับสามก๊ก ฉบับไทยของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เพื่อให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างทั้งของสามก๊ก ต้นฉบับภาษาจีนและของไทย ในกรณีที่มีความแตกต่าง คือ การเพิ่มหรือ การตัดความเดิมทิ้งนั้น มีสาเหตุมาจากอะไร

งานวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ผู้นำกับการบริหารในวรรณคดี เรื่องสามก๊ก" ของมานิตย์ เสงี่ยมพรพาณิชย์^{๒๘} โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะแสดงให้เห็นถึงลักษณะความรู้หรือคำสอนเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับผู้นำกับการบริหารในวรรณคดีเรื่องสามก๊ก ในงานเล่มนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวความคิดทางปรัชญาการเมืองของแมคเคียเวลลี มาเป็นกรอบแนวความคิดในการศึกษาวิเคราะห์

^{๒๖} ประคิม มโนมัยวิบูลย์, "สามก๊ก : การศึกษาเปรียบเทียบ," (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๐).

^{๒๗} จินตนา ธนวานิวัฒน์, "การศึกษาเปรียบเทียบความ เปรียบในสามก๊กฉบับจีนกับฉบับไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖).

^{๒๘} มานิตย์ เสงี่ยมพรพาณิชย์, "ผู้นำกับการบริหารในวรรณคดี เรื่องสามก๊ก," (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖).

งานวิทยานิพนธ์เรื่อง "Samkok : A Study of Thai Adaptation of a Chinese Novel" ของ มาลีณี ดิลกวนิช^{๓๐} ผู้วิจัยใช้การศึกษาเปรียบเทียบสามก๊กต้นฉบับจีนกับ สามก๊กฉบับของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในแง่มุมต่าง ๆ เช่น รูปแบบการประพันธ์ ภาษา ที่มา ตลอดจนความแตกต่างของเนื้อเรื่อง

งาน "พิชัยสงครามสามก๊ก" ของ สังข์ พิธโนทัย^{๓๑} ในงานชิ้นนี้สังข์ เสนอถึงความวิปริตต่าง ๆ เช่น ชื่อคน ชื่อสถานที่ และอื่น ๆ โดยการใช้สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ตรวจสอบกับต้นฉบับจีน

งานวิทยานิพนธ์เรื่อง "การศึกษาสารของผู้ประพันธ์สามก๊ก ฉบับต่าง ๆ " ในภาษาไทยของ สุพันธ์ พวงพุ่ม^{๓๒} ในงานชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่า สามก๊กแต่ละฉบับมุ่งที่จะสื่อหรือเสนอสาระที่ไม่เหมือนกัน มีทั้งสิ่งที่สอดคล้องและแตกต่าง

งาน "สามก๊ก ความหมายทางการเมือง" ของสมบัติ จันทร์วงศ์^{๓๓} มุ่งที่จะเสนอภาพความแตกต่างระหว่างสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) กับสามก๊กฉบับแปลใหม่ของ วรณไว พิธโนทัย ซึ่งแปลมาจากฉบับจีน ความแตกต่างที่ปรากฏเมื่อตัดเรื่อง ความวิปริตทางด้านชื่อคน และชื่อสถานที่ไปแล้ว พบว่า มีความแตกต่างในบางกรณีที่ไม่สามารถอธิบายได้

^{๓๐} Malinee Dilokwanich, Samkok : A Study of Thai Adaptation of a Chinese Novel, (University of Washington 1983).

^{๓๑} สังข์ พิธโนทัย, พิชัยสงครามสามก๊ก (กรุงเทพฯ : ศิลปบรรณาการ, ๒๕๒๔).

^{๓๒} สุพันธ์ พวงพุ่ม, "การศึกษาสารของผู้ประพันธ์สามก๊กฉบับต่างๆในภาษาไทย," (วิทยานิพนธ์ปริณญาโทบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๘).

^{๓๓} สมบัติ จันทร์วงศ์, สามก๊ก : ความหมายทางการเมือง (เอกสารจัดสำเนา).

ด้วยความวิปริตดังกล่าว หากความแตกต่างนั้นอธิบายได้ว่าเป็นเหตุผลที่มุ่งจะกล่อมเกลாத่างการเมือง

งาน "หนังสือพงศาวดารสามก๊ก ๒ ชุด : สามก๊กจื๋อและสามก๊กจื๋อเขียนหงี" ของยง อิงคเวทย์^{๓๔} งานชิ้นนี้เป็นความพยายามที่จะอธิบายประวัติความเป็นมาของสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ว่ามาจากสามก๊กจื๋อเขียนหงี หรือหนังสือพงศาวดารสามก๊กไม้อู่สามก๊กจื๋อ หรือจดหมายเหตุสามก๊ก ดังที่ปรากฏอยู่ในตำนานสามก๊ก ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชราชานุภาพ

ไช่ฮั่น

ไม่ปรากฏว่ามีการศึกษาไช่ฮั่น เป็นกรณีเฉพาะ หากแต่จะอ้างถึงไช่ฮั่น เมื่อเอ่ยถึงสามก๊ก เช่น เป็นหนังสือแปลรวมสมัยกับสามก๊ก เป็นต้น

มักพบว่า การศึกษาถึงวรรณกรรมทั้ง ๓ เรื่อง โดยมากมักเป็นงานทางด้านภาษา และวรรณกรรม ส่วนงานทางประวัติศาสตร์ที่มีนั้นยังไม่ได้มีการศึกษาที่เน้นเฉพาะวรรณกรรม ๓ เรื่อง แต่ก็นับว่ามุมมองของนักประวัติศาสตร์ที่มีต่อวรรณกรรมทั้ง ๓ เรื่องนั้น เป็นมุมมองใหม่ที่ไม่ได้จำกัดคุณค่าของวรรณกรรมทั้ง ๓ อยู่เพียงแคความงดงามไพเราะของภาษา ถึงกระนั้นก็ตามก็ยังไม่มีการศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจัง เพียงแต่มองว่า วรรณกรรมทั้ง ๓ เรื่องนี้เป็นหนึ่งในพัฒนาการของพระราชพงศาวดาร ส่วนงานทางรัฐศาสตร์นั้นก็มีการศึกษาถึง เรื่องสามก๊ก เพียงเรื่องเดียว ดังนั้นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาถึงภาพรวมของวรรณกรรมทั้ง ๓ เรื่อง ว่าอยู่ในสถานะใด ภายใต้บริบทสมัยนั้น มีความเหมือนหรือต่างกับวรรณกรรมร่วมสมัย และที่สำคัญคือวรรณกรรมทั้ง ๓ เรื่องกำลังมีหน้าที่ใดในสังคมตอบสนองต่อบริบทในสมัยนั้นหรือไม่

ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้มุ่งศึกษาโลกทัศน์ทางการเมืองของชนชั้นนำในสมัยรัชกาลที่ ๑ โดยมองผ่านงานวรรณกรรมทั้ง ๓ เรื่อง แต่โลกทัศน์ทางการเมืองในตัวของมันเองมีมุมมองการศึกษาที่กว้างขวางและหลากหลาย ในที่นี้ผู้เขียนจึงจำกัดการศึกษาโลกทัศน์ทางการเมืองเฉพาะ

^{๓๔} ยง อิงคเวทย์, "หนังสือพงศาวดารสามก๊ก ๒ ชุด สามก๊กจื๋อ และสามก๊กจื๋อเขียนหงี," วารสารจันทร์เกษม ๑๑๑ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๑๑) : ๔-๒๒.

เรื่องความคิดว่าด้วยคุณสมบัติของกษัตริย์และขุนนาง ทั้งนี้ เนื่องจากในยุคนิยมรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปัญหาทางการเมือง เป็นปัญหาที่มีความสำคัญ กล่าวคือ ปัญหาการสร้างเอกภาพให้กับราชวงศ์ใหม่ที่สถาปนาขึ้น เพื่อให้เป็นที่ยอมรับ ทั้งในหมู่เจ้านายและขุนนางทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค พร้อมกันไปกับการสร้างศูนย์อำนาจที่มั่นคงขึ้นมาแทนกรุงศรีอยุธยาที่เสื่อมสลายไป การศึกษาความคิดในเรื่องที่มาของอำนาจ สิทธิธรรมในการปกครองและการใช้พระราชอำนาจในการควบคุมภายในกลุ่มชนชั้นนำด้วยกัน จึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขไปสู่ความเข้าใจที่ลุ่มลึกและกว้างขวางของกิจกรรมทางการเมืองของผู้นำที่มีหรือหาอำนาจได้จากหลักฐานประเภทอื่น โดยเฉพาะพระราชพงศาวดารและกฎหมายตราสามดวง กระนั้นก็ดี ผู้เขียนมิได้เห็นว่าคุณค่าของงานวรรณกรรมทั้ง ๓ เรื่อง จะมีจำกัดอยู่แต่เพียงเรื่องคุณสมบัติ วรรณกรรมทั้ง ๓ เรื่องนี้ยังให้ภาพโลกทัศน์ทางการเมืองที่ลุ่มลึกและกว้างขวางกว่า ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในเรื่องวัฏจักรของโลกและจักรวาลที่สัมพันธ์กับความรุ่งเรืองและเสื่อมของอาณาจักรและราชวงศ์ ลงมาจนถึงปัญหาในด้านจริยธรรมของกลุ่มอาชีพที่มีกิจกรรมสัมพันธ์กับชนชั้นนำ อาทิ บทบาทของแพทย์และผู้ที่อ้างตนเป็นผู้วิเศษ หรือแม้กระทั่งบทบาทและฐานะของสตรีในหลายระดับชั้น ซึ่งย่อม เป็นไปไม่ได้ที่จะนำมาศึกษาโดยละ เหยียดทั้งหมดในงานวิทยานิพนธ์เล่มนี้